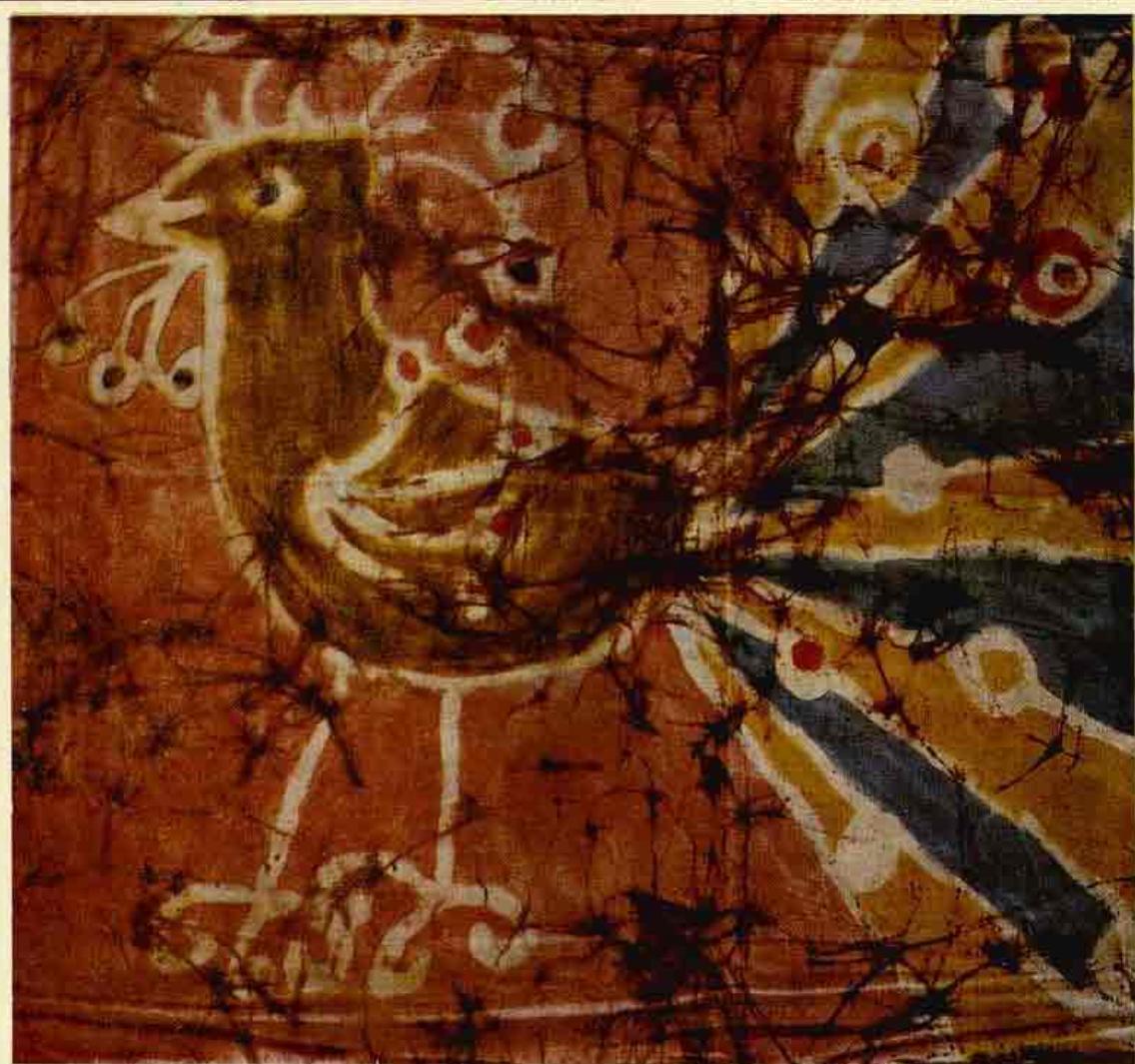

Slovenský národopis

37 · 1989

4

Na obálke: 1. strana: Glória Frácsová, 12 roč.: Páv. Batika, LŠU Prešov. Foto A. Mičúchová. Archív SNG Bratislava.

4. strana: Geometrizovaná výšivka na dienku čepca z Paty, okr. Galanta. Koniec 19. stor. Foto Gregor Fudala

Na príprave čísla redakčne spolupracovali S. Burlasová a M. Leščák.

Koncovky na stranach 460, 481, 504, 526, 573, 601, 609, sú detaily kresieb Tu-dovej umelkyne Zuzky Seleckej. Fotografie detských výtvarných prác A. Mičúchová a F. Tomík. Z archívu SNG Bratislava.

HLAVNÁ REDAKTORKA
Božena Filová

VÝKONNÁ REDAKTORKA
Zora Vanovičová

REDAKČNÁ RADA
Ján Botík, Soňa Burlasová, Václav Frolec, Viera Gašparíková, Emília Horváthová, Soňa Kovačevičová, Igor Krištek, Milan Leščák, Ján Michálek, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Viera Nosáľová, Antonín Robek, Peter Slavkovský, Viera Urbancová

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlíšené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vyniechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com
www.cejsh.icm.edu.pl
www.ceeol.de
www.mla.org
www.ulrichsweb.com
www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

TVORIVÁ AKTIVITA ČLOVEKA

ETNOGRAFICKÉ A FOLKLORISTICKÉ ASPEKTY BÁDANIA

STÚDIE

Úvod (Soňa Burlasová — Milan Leščák) . . . . .

Váross Marián: Človek ako kultúrny subjekt . . . . .

Kováč, Tomáš: Psychologický prístup k tvorivosti . . . . .

Burlasová, Soňa: Korene a princípy folklórnej tvorivosti a jej vývoj v súčasnosti . . . . .

Mačák, Ivan — Martinek, Juraj — Kurfürst, Pavel — Krbaťa, Peter, — Faľtan, Lubomír — Dvorský, Andrej: Výskum tvorivých aktivít dvoch fujaristov z jednej lokality Chorváthová, Lubica: O aspektoch tvorivosti v obradoch . . . . .

Profantová, Zuzana: Sociálna tvorivosť a príslovia . . . . .

Gasperíková, Viera: Úsilie o umeleckú sebarealizáciu v ľudovom rozprávaní . . . . .

Benes, Bohuslav: Inzitní tvárci v súčasnosti . . . . .

Hlôšková, Hana: Úrovne a perspektívy tvorivosti rozprávačstva v procesoch folklorizmu . . . . .

Danglová, Olga: Ľudové maliarstvo na Záhorí — otázky tvorivosti . . . . .

Paličková - Pátková, Jarmila: Interferencia profesionálneho a neprofesionálneho v kreativite ľudovej výroby a záujmovej manuálnej činnosti . . . . .

MATERIÁLY

Kiliánová, Gabriela: Neprofesionálna písomná tvorba v dedinskom prostredí . . . . .

Čierna, Katarína: Kultúrna a výtvarná aktivita dvoch obcí — pokus o porovnanie	567
Štefániková, Zuzana: Ľudový odev a tvorivé procesy	574
SÚČASNÍ TVORCOVIA A NOSITELIA HODNOT ĽUDOVÝCH UMELECKÝCH TRADÍCIÍ	
461 Hlôšková, Hana: Juraj Šaffa — rozprávač	577
465	
475 DISKUSIA	
483 Krekovičová, Eva: Tvorivosť, tvorba a piesňový folklórny prejav vo svetle výskumov súčasnosti	586
491 Robotycki, Czesław: Biografia Iudového tvorca ako umelecká pravda	596
499 Výťah z diskusie na konferencii o tvorivej aktivite človeka	602
ROZHĽADY	
505 Važecké betlehemy Jana Hálu (Peter Švorec)	611
511 Za Pavlom Stanom (Božena Filová)	616
519 Činnosť Slovenskej národopisnej spoločnosti pri SAV v r. 1988 (Viera Kavanská)	618
527 Výstava „Slovenské kroje“ (Zuzana Štefániková)	622
RECENZIE A REFERÁTY	
535 Kolektív: Horehronie (Marta Šrámková)	623
545 P. Stano — R. Žatko: Národopisná literatúra na Slovensku za roky 1901—1959 (Viera Urbancová)	624
P. Slavkovský: Roľník a jeho práca (Magda Paríkiová)	626
L. Droppová: Chudoba, chudoba, šak si mi moc vina... (Eva Krekovičová)	628
555	

Národopisný věstník československý (Leo Kužela)	629	Интерференция профессионального и непрофессионального в творчестве кустарного производства и ручной самодеятельности	545
Zázrivá (Monika Kardošová)	630		
V. Ferko: Láska na Slovensku (Peter Salner)	631	МАТЕРИАЛЫ	
J. Křivohlavý: Jak si navzájem lépe po- rozumíme (Zuzana Profantová)	631	Килиanova, Габриела: Непрофес- сиональное письменное творчество в деревенской среде	555
J. J. Fedas: Ukrayinskyj narodnyj ver- tep u doslidzeňnach XIX.—XX. st. (Mikuláš Mušinka)	632	Чирия, Катарина: Культурная и ху- дожественная деятельность жителей двух поселков	567
J. Hajduk-Nijakowska: Nie wszystko bajka (Hana Hlôšková)	633	Штефанкова, Зузана: Народная одежда и творческие процессы	574
E. Polák: Bunte Eier aus aller Welt (Elena Prandová)	634		
E. Schmidt-Kowar: Bunte sorbische Ostereier (František Kalesný)	636	СОВРЕМЕННЫЕ СОЗДАТЕЛИ И НО- СИТЕЛИ ЦЕННОСТЕЙ НАРОДНЫХ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ТРАДИЦИЙ	
Čarivna torba (Mikuláš Mušinka)	637		
OBSAH 37. ROČNÍKA			
СОДЕРЖАНИЕ			
ТВОРЧЕСКАЯ АКТИВНОСТЬ ЧЕЛОВЕКА — ЭТНОГРАФИЧЕСКИЕ И ФОЛЬКЛОРИСТИ- ЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ			
СТАТЬИ			
Введение (Соня Бурласова — Ми- лан Лешчак)	461	Крековичова, Эва: Креативность, творчество и исполнение песни в све- те исследований современности	586
Варосс, Мариан: Человек как куль- турный субъект	465	Роботыцки, Чеслав: Биография на- родного творца как художественная правда	596
Ковач, Томаш: Психологический под- ход к творчеству	475	Из дискуссии на конференции об твор- ческой активности человека	602
Бурласова, Соня: Корни и принци- пы фольклорного творчества и его развитие в настоящее время	483	ОБЗОРЫ	
Мачак, Иван — Мартинек, Юрай — Курфирист, Павел — Крабатя, Петр — Фалтич, Любомир — Дворски, Андрей: Исследование творческих активностей — двое фуя- ристов из одной местности	491	Вертельные рисунки на открытках Яна Халы из деревни Важец (Петр Швортц)	611
Хорватова, Любица: Об аспектах творчества в обрядах	499	В память Павла Стана (Божена Фило- ва)	616
Профантова, Зузана: Социальное творчество и пословицы	505	Деятельность Словацкого этнографиче- ского общества при САН в 1988 г. (Ве- ра Калявска)	618
Гашпарикова, Вера: Стремление к художественной самореализации в народном рассказе	511	Выставка «Словацкая народная одежда» (Зузана Штефаникова)	622
Бенеш, Богуслав: Наивные авторы в настоящее время	519	РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ	
Хлошкова, Хана: Уровни и перспек- тивы творчества умения рассказчика в процессах фольклоризма	527	СОДЕРЖАНИЕ ЖУРНАЛА ЗА 37-Й ГОД ИЗДАНИЯ	
Данглова, Ольга: Народная живо- пись и вопросы творчества	535	INHALT	
Паличкова-Паткова, Ярмила:		DIE SCHÖPFERISCHE AKTIVITÄT DES MENSCHEN — ETHNOGRAPHISCHE UND FOLKLORISTISCHE ASPEKTE DER FORSCHUNG	
		Einleitung (Soňa Burlasová — Mi- lan Leščák)	461

STUDIEN

- Váross, Marián: Der Mensch als Kultursubjekt . . . . .
 Kováč, Tomáš: Das psychologische Herantreten an die Schaffenskraft . . . . .
 Burlasová, Soňa: Die Wurzeln und Prinzipien des Folkloreschaffens und seine Entwicklung in der Gegenwart . . . . .
 Mačák, Ivan — Martinek, Juraj — Kurfürst, Pavel, — Krbaťa, Peter — Faltaň, Lubomír — Dvorský, Andrej: Die Erforschung der schöpferischen Aktivitäten zweier Hirtenschalmeibauer und -spieler aus einer Lokalität . . . . .
 Chorváthová, Lubica: Über die Aspekte der Schaffenskraft in den Zeremonien . . . . .
 Profantová, Zuzana: Die soziale Schaffenskraft und die Sprichwörter . . . . .
 Gašparíková, Viera: Das Streben nach künstlerischer Selbstrealisierung im volkstümlichen Erzählen . . . . .
 Beneš, Bohuslav: Die naiven Autoren in der Gegenwart . . . . .
 Hlásková, Hana: Die Ebenen und Perspektiven der Kreativität des Erzähliums im Prozess des Folklorismus . . . . .
 Danglová, Olga: Die volkstümliche Malerei und Fragen der Schaffenskraft . . . . .
 Paličková-Patková, Jarmila: Die Interferenz des Professionellen und Nichtprofessionellen in der Kreativität der Volkskunstproduktion und im Leienschaffen . . . . .

MATERIALIEN

- Kiliánová, Gabriela: Das nichtprofessionelle schriftliche Schaffen in der dörflichen Umwelt . . . . .
 Čierňa, Katarína: Die kulturelle und bildende Aktivität der Einwohner zweier Gemeinden . . . . .
 Štefániková, Zuzana: Die Volkstümliche Kleidung und die schöpferischen Prozessen . . . . .

DIE GEGENWÄRTIGEN SCHÖPFER UND TRÄGER DER WERTE DER KUNSTTRADITIONEN DES VOLKES

- Hlásková, Hana: Juraj Šaffa — der Erzähler . . . . .

DISKUSSION

- Krekovičová, Eva.: Die Schaffenskraft, das Schaffen und die Liedäusserung im Lichte der gegenwärtigen Forschung . . . . .
 Robotycki, Czesław: Die Biografie des volkstümlichen Schöpfers als künstlerische Wahrheit . . . . .
 Aus der Diskussion über die schöpferische Aktivität des Menschen . . . . .

RUNDSCHAU

- Ján Hálas Weihnachtskrippe von Važec (Peter Švorc) . . . . .
 Pavol Stano ist gestorben (Božena Filová) . . . . .
 Die Tätigkeit der Slowakischen ethnographischen Gesellschaft bei Slowakischen Akademie der Wissenschaften im Jahre 1988 (Viera Kalavská) . . . . .
 Die Ausstellung „Die slowakische Volstrachten“ (Zuzana Štefániková) . . . . .

BÜCHERBESPRECHUNGEN UND REFERATE

- INHALT DES 37. JAHRGANGES

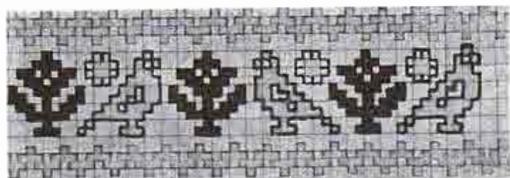
CONTENTS

- MAN'S CREATIVE ACTIVITY — ASPECTS OF ETHNOGRAPHY AND FOLKLORE RESEARCH

ARTICLES

- Introduction (Soňa Burlasová — Milan Leščák) . . . . .
 Váross, Marián: Man as a Subject of Culture . . . . .
 Kováč, Tomáš: Psychological Attitude to the Creativity . . . . .
 Burlasová, Soňa: Roots and Principles of Folklore Creativity and its Contemporary Development . . . . .
 Mačák, Ivan — Martinek, Juraj — Kurfürst, Pavel — Krbaťa, Peter — Faltaň, Lubomír — Dvorský, Andrej: The Research of Creative Activity of two fuyara-players from the same village . . . . .
 Chorváthová, Lubica: On Creativity Aspects in Rites . . . . .
 Profantová, Zuzana: The Social Creativity and the Proverbs . . . . .

Gašparíková, Viera: The Artistic Self-realization Efforts in Folk Narrative	Hlôšková, Hana: Juraj Šaffa — the Folk Narrator	577
Beneš, Bohuslav: The Naive Creators of Today		511
Hlôšková, Hana: The Creativity Levels and Perspectives in the Folklorism Process	Krekovičová, Eva: The Creativeness, Creation and the Folk Song Manifestations in the Light of the Research of Contemporaneity	586
Danglová, Olga: The Folk Painting in the Záhorie Region: Questions of Creativity	Robotycki, Czesław: The Folk Creator's Biographies as Artistic True	596
Paličková-Pátková, Jarmila: Interference of Professional and Non-professional Principles in the Creativity of the Folk Production and Leisure Manual Activities	An Abstract from the Discussion on the Conference on Man's Creative Activity	602
		545
REVIEWS		
Kiliánová, Gabriela: The Non-professional Litterary Creation in Village Milieu	Svorc, Peter.: The Jan Hála's Christmas Nativity Play Drawings of Važec	611
Čierna, Katarina: The Cultural and Artistic Activities of two Villages: an Essay of Comparison	In Memoriam Pavol Stano (Božena Filová)	616
Štefániková, Zuzana: The Folk Garment and the Creative Process	Activity of Slovak Ethnography Association of the SAV in the 1988 year (Viera Kalavská)	618
	Exposition "Slovak Folk Garments" (Zuzana Štefániková)	622
BOOKREVIEWS AND REPORTS		
CONTENT OF THE 37th VOLUME		

INTERFERENCIA PROFESIONÁLNEHO A NEPROFESIONÁLNEHO V KREATIVITE LUDOVEJ VÝROBY A ZÁUJMOVEJ MANUÁLNEJ ČINNOSTI

JARMILA PALIČKOVÁ-PÁTKOVÁ

Národopisný ústav SAV, Bratislava

Pri etnografickom sledovaní materiálnej kultúry súčasnosti sa s kreativitou stretnávame v mnohorakých, diferencovaných podobách a kvalitatívnych stupňoch. Oveľa diferencovanejšie ako v minulosti je totiž i prostredie, ktoré súčasný etnograf skúma a kde popri etnografických metodach cíti potrebu používať i metódy či priamu spoluprácu iných vedných disciplín.

To, čo sme v tradičnej ľudovej kultúre zvykli nazývať ľudovou výrobou sice už dávno nevyplňa popri základných zamestnaniach väčšinu účelových činností človeka, predsa sa však prejavuje i v súčasnosti vo veľmi rôznorodých formách. Ide o spontánne prispôsobovanie a dopĺňanie bežných životných potrieb, dnes už prevažne uspokojovaných priemyselnou veľkovýrobou, o viac či menej odborné prejavy svojpomoci pri výstavbe a adaptácii bytov, domov a rekreačných príbytkov, o dobrovoľné i platené zveľaďovacie práce až po špecializovanú činnosť vykonávanú zárobkovo. Podstatne väčš, priestor oproti minulosti má aj tzv. záujmová činnosť vykonávaná raz ako jednoduchá záľuba vo voľnom čase, inokedy ako zámerná tvorba s umeleckými ambíciami. S minulosťou majú tie-

to rôznorodé prejavy aktivity spoločne to, že ich ľudia prevažnou mierou vykonávajú popri svojom hlavnom zamestnaní, a že i v súčasnosti v nich prevláda ručná práca a celý rad tradičných materiálov a techník. V takto rozsiahlej činnosti sa kreativita prejavuje ako aktívny prístup človeka k práci, ako vyjadrenie jeho životných postojov i pocitov, jeho vzťahu k spoločnosti a prostrediu, v ktorom žije, a ktoré svojou prácou formuje.

Výskumy tradičnej kultúry umožňovali sledovať kreativitu výrobnej činnosti v optimálnom účelnom využívaní materiálu, jeho prirodzených vlastností, v použití jednoduchých, no dômyselných technických postupov a maximálnej funkčnosti tvarov, ktorá vo väčšine prípadov určovala aj prirodzené, základné estetické kvality výrobkov, tríbené zdokonaľovaním zručnosti a skúsenosti tvorcov. Základné estetické kvality výrobkov, zásluhou výtvarne nadaných jednotlivcov, rozširovaním či zmenou pôvodných funkcií predmetov o funkciu ďalšie (ktoré nemali čisto praktický účel, ale splňali napr. úlohu symbolu, daru, prejavu lásky, priazne, boli dokladom schopnosti tvorca a p.), sa postupne menia v zámernú výtvarnú tvorbu.

Práve táto tvorba reprezentovaná výraznými talentovanými osobnosťami sa pri vzrastajúcom záujme o ľudové výrobné tradície po 2. svetovej vojne dostáva do popredia tým viac, že pôvodné, základné funkcie výroby preberá takmer úplne výroba továrenska.

Napriek tejto výraznej zmene ostáva celý rad prejavov, oblastí a elementov materiálnej kultúry i v súčasnosti nie len materializovaným odrazom myšlienja, ale aj výsledkom celého systému vzťahov, hodnotových orientácií, pôsobenia noriem, konvencii, lokálnych a národných tradícií, výrazom pozitívnych či negatívnych pocitov, a teda konkrétnou súčasťou ekológie, prostredím pre všetky činnosti a životné prejavy ľudu.

Ľudová výroba sa na stvárňovanie prostredia života a práce človeka v minulosti podieľala rozhodujúcou mierou. Jej pracovné postupy, organizácia, ekonomický, sociálny, kultúrny a spoločenský dosah sa formovali prirodzeným vnútorným vývinom i pod vplyvom najrôznejších vonkajších pôsobení. Pre súhrn týchto vonkajších a vnútorných impulzov a pôsobení sme použili termín interferencia. Azda najvýstižnejšie a súčasne najstručnejšie vystihuje tento zložitý, nejednoznačný, obojstranný, raz harmonický, inokedy protirečívý proces, ktorý možno sledovať pri tradičnej ľudovej výrobe rovnako ako pri súčasných prejavoch výrobnej i záujmovej manuálnej činnosti. Vzájomný proces pôsobenia, vnútorného fungovania materiálnej činnosti a vonkajších požiadaviek a vplyvov môže mať raz indiferentný charakter paralelnej súbežnosti, inokedy harmonickej, rovnocennej a navzájom sa obohacujúcej koexistencie ústiacej do dokonalých predmetov, presahujúcich rámec a potreby len jedného časového obdobia či jednej spoločenskej vrstvy. Inokedy sa však interferencia prejavuje ako vzájomne sa krížiace, antagonistické pôsobenie rozdielnych záujmov a cieľov, ktoré sa zväčša prejavujú i nega-

tívnymi výsledkami. Takto chápanú interferenciu vzájomných pôsobení a vzťahov treba prirodzene aplikovať i na to, čo rozumieme pod profesionalistou a neprofesionalitou predovšetkým vo výrobnej ale do istej miery i v záujmovej činnosti.

Prakticky až do konca 2. svetovej vojny boli zásahy a pôsobenia v ľudovej výrobe podmieňované predovšetkým základnými existenčnými dôvodmi, úsilím o zabezpečenie potrieb výrobcu a spoločnosti, pre ktorú vyrábal, záujmom zemepána o vlastnú prosperitu, neskôr prosperitu inštitúcie, štátu, podnikateľa. Protirečivosť týchto pôsobení bola vo väčšine prípadov v inkompatibilite záujmov skutočne kvalifikovaných výrobcov (i keď ich profesionalita nebola potvrdená formálnymi dokumentmi ako to bolo napr. v prípade cechových remeselníkov alebo neskôr vyučených živnostníkov) so záujmami tých, ktorí chceli fažiť z ich práce a často navonok a vo vzťahu k nim vystupovali ako profesionáli. Napriek tomu však ani v tomto období nemá vonkajšie pôsobenie na výrobnú činnosť ľudu len negatívny dopad, prejavujúci sa napr. znižovaním kvality výrobkov v snahe zhotoviť požadované množstvá. Zásahy vrchnosti sa napr. pozitívne prejavili v prípade snáh o zveľadenie výroby plátna na Orave, Spiši a v Šariši v 18. storočí. Presadzovanie kvalitnejších odrôd ľanu, kontrola agrotechnických postupov, zavádzanie dokonalejších tkáčskych nástrojov, povolávanie odborníkov na výuku pradenia a tkania, budovanie bielidiel s odborným dozorom, to všetko malo nielen odraz vo vyšších príjmoch zemepánov, ale prejavilo sa i vo vysokej tkáčskej kultúre týchto regiónov, ktorá sa zachovala v ich súčasnej ručnej výrobe dodnes. Podobný dosah malo zavádzanie čipkárskej a vyšívackej škôl priemyslovými spolkami, obchodnými a živnostenskými komorami od konca 19. storočia. Kvalifikované učiteľky týchto škôl pozitívne

pôsobili na technickú dokonalosť prác. Tá sa späťne prejavila v kultivovaní nárokov na ľudový odev a textil regiónov, v ktorých školy a kurzy pôsobili. Odborní pracovníci týchto škôl a kurzov, dosadzovanie štátnymi orgánmi, sice nepoznali mestne tradície výroby a zavádzali zväčša rôzne univerzálné, príp. i módne vzory, no starostlivosť o technickú kvalitu výrobkov pôsobila i na úroveň predmetov, ktoré si absolventi týchto škôl a kurzov zhľadávali pre vlastnú potrebu. Dokonalé zvládnutie techniky, poučenie o vhodnosti a možnostiach rôznych druhov materiálov a technických pomocníkov uvoľňovalo kreativitu talentovaných vyšívačiek a čipkárok pre tvorbu vlastných vzorov a kompozícii v duchu mestských tradícií. Možno povedať, že práve intenzívne pôsobenie vyšívačských škôl na západnom Slovensku podnetilo i rozvoj profesionálneho individuálneho výšivkárstva a predkreslovania vzorov pre ľudový odev a tradičné bytové a obradové textílie. Koncom 19. storočia a začiatkom 20. storočia bol počet týchto vyšívačiek najmä v okolí Trnavy skutočne veľký, bohatstvo tunajšieho kroja a náročnosť jeho výšivky si ich existenciu vyžadovali.

Podobne k zdokonaleniu technickej úrovne a tvarového bohatstva košíkárskej výroby prispievali košíkárske kurzy a zavádzanie odborného pestovania prútia i niektoré zvelaďovacie akcie živnostenských spoločenstiev z medziwojnového obdobia zamerané na ďalšie výrobné odvetvia. Negatívne sa interferencia ekonomických záujmov podnikateľov a záujmu technických, funkčných a estetických kvalít ľudovej výroby prejavila v období hospodárskej krízy. Vtedy totiž sa k ľudovej výrobe vrácali veľké počty výrobcov z nedostatku iných zárobkových možností a na trhu, presýtenom priemyslovými výrobkami, mohli ručné výrobky konkurovať jedine nízkou cenou. Tú bolo možné dosiahnuť iba znižovaním ich kvality.

Popri prevažujúcich záujmoch, usilujúcich sa využiť ľudovú výrobu ako náhradu za intenzívnejšie formy podnikaania i ako doplnkové zárobkové možnosti pre obyvateľstvo preľudneného vidieka či regiónov s málo výnosným polnohospodárstvom, sa koncom 19. storočia začína aj u nás prejavovať hnutie za záchranu ručnej a remeselnej výroby, ktorá sa dostala do krízy v nerovnej konkurencii s výrobou priemyselnou. Záujem o obrodu remesla a ručnej výroby zdôrazňuje najmä jej estetické kvality. Navyše pre národy, bojujúce o politickú emancipáciu predstavuje ručná výroba realizovaná predovšetkým širokými ľudovými vrstvami i doklad ich schopností, nadania a špecifických črt, ktoré sú prejavom národných osobitosťí a tým aj potvrdením opodstatnenosti nárokov na sebaurčenie. Súčasťou svetových výstav a veľtrhov tohto obdobia sú nielen najnovšie technické vynálezy a najmodernejšie stroje, ale aj ukážky tradičných kultúr a osobitostí jednotlivých zemí. Za mimoriadny úspech snažení najhorlivejších národovcov Slovenska treba pokladať presadenie vlastných slovenských expozícií na takýchto medzinárodných výstavách. Bolo to možné až vtedy, keď vznikli jednotlivé národné inštitúcie, ktoré samostatne kolekcie výrobkov na výstavy posielali. Dokial tieto kolekcie utvárali oficiálne štátne uhorské organizácie, všetky artefakty, ako aj vynikajúce demonštrátorky vzácných ručných prác zo slovenských obcí boli zaradované do súborových uhorských expozícií.

Tak ako sú ľudové výrobky a umelecká tvorba dokladom talentu, schopností a prejavom osobitosti národa, stáva sa i tradičný ľudový odev alebo niektoré jeho časti symbolom národnej identity. Ich používanie malo často charakter zreteľnej manifestácie, či už išlo o rôzne oslavu, stretnutia, slávnosti a jubileá či o priame vystúpenia na politických fórách.⁴ Interferencia v tom-

to období prebiehala ako medzi jednotlivými tendenciami a myšlienkovými prúdmi, tak aj vo vnútri jednotlivých smerov, ich vzťahov k ľudovej kultúre a zámerov, pre ktoré ju používali. Napr. vládou a uhorskou šľachtou podporovaný spolok pre domácu výrobu *Izabella* mal podstatne lepšie možnosti pre odbornú výuku výrobcov a vyškolil najmä desiatky skutočne kvalifikovaných vyšívačiek. Vo svojich dielňach zhotoval vrcholné umenie diela pre európske dvory a katedrály. Získaval najvyššie ocenenia na výstavách. Hoci všetky tieto práce pochádzali zo Slovenska, *Izabella* ich prezentovala ako uhorské. Na druhej strane národné spolky a družstvá, ktoré vznikali na podporu ľudovej výroby a ľudového umenia, vznikali z drobných podpôr národovcov a veľmi často v skromných podmienkach domácností drobnej národnej buržoazie. Skutočne odborné vedenie tu prakticky nejestvovalo a obmedzovalo sa iba na usmerňovanie výrobcov výberom vzorov z hotových ľudových výrobkov alebo vzorníkov, vyhotovených ľudovými výrobcami z techník a motívov, ktoré sa v tej-ktorej obci používali.² Organizácia odpredaja výrobkov spočívala tiež iba na dobrovoľných pracovníkoch, ich osobných kontaktoch s podobnými dobrovoľníkmi v mestách, preto požadovali od výrobkýň predovšetkým také predmety a vzory, o ktorých vedeli, že ich bude možné odpredať. I klientela sa grupovala spomedzi stredných vrstiev, a tak ani nebolo možné očakávať, že by sa odpredali pracnejšie a nákladnejšie výrobky.

Už v období pred prvou svetovou vojnou však nachádzame príklady spolupráce medzi objednávateľom a výrobcami, kde interferencia má všetky znaky rovnocenných, partnerských vzťahov s pozitívnym pôsobením na oboch stranach. Spomedzi niekoľkých uvádzame ako najvýznamnejšiu spoluprácu Dušana Jurkoviča s viacerými výrobcami zá-

padného Slovenska³. Stopy po vzájomnom pozitívnom pôsobení nachádzame v celom architektonickom diele D. Jurkoviča i v osobnostnom vývine viacerých ľudových tvorcov a výtvarnej úrovni ich diela aj v medzivojnovom období. V mnohých smeroch na výsledky tejto spolupráce nadviazali ešte aj inštítúcie, ktoré začali organizovať ľudovú výrobu po 2. svetovej vojne.

Dosiaľ je len málo preskúmané pôsobenie takýchto inštítúcií a jednotlivcov vo vzťahu k ľudovej kultúre a konkrétnie k ľudovej výrobe a k ľudovej výtvarnej tvorbe v medzivojnovom období. K už spomínaným tvorivým a podnecujúcim kontaktom a spolupráci Dušana Jurkoviča s niekoľkými ľudovými tvorcami a k pokračujúcej činnosti predvojbovej spoločnosti *Lipa* a Skalického družstva sa pripojila Spoločnosť umeleckého priemyslu v Bratislave (1920), štátom založená účastinná spoločnosť *Detva* v Bratislave (1927), ktorá do značnej miery preberá funkciu bývalého uhorského spolku *Izabella*, spolok *Slovenská práca* (1928) a *Štátny školský ústav pre domácky priemysel* nadávajúci na podobnú inštítúciu v českých krajinách, ktorá tam pôsobila už od konca 19. storočia. Jeho funkciu koncom dvadsiatych rokov preberá *Štátny ústav pre zveľaďovanie živnosti* v Martine a výlučne na domácku výrobu sa zameriava v roku 1939 založený *Spolok pre zveľaďovanie domáckej výroby na Slovensku*. Už len vymenovanie tohto počtu inštítúcií svedčí o rozdielnosti prístupov k ľudovej výrobe. Len pre niektoré z týchto ustanovizní bola ľudová výroba hlavným predmetom záujmu. Interferencia pôsobila teda už touto rôznorodosou záujmov, pričom i naďalej situáciu ovplyvňovala hospodárska kríza a nezamestnanosť, zvyšujúca sa konkurencia priemyslovej výroby i pre tradičnú ľudovú výrobu citelná strata trhov.

Z hľadiska ďalšieho vývinu je v tom-

to obdobi najvýznamnejšia kryštalizácia všeobecných teoretických princípov úžitkovej tvorby, názorov na podiel manuálnej práce v tejto tvorbe, a tým aj na podiel jednotlivých druhov Ľudovej výroby, ktorá v medzivojniovom období bola ešte živá a zohrávala dostatočne významné miesto v hospodárskom i sociálnom živote spoločnosti. Odklon od chápania ornamentu ako hlavného či rozhodujúceho znaku Ľudového umenia nút il prejsť k hlbšiemu štúdiu podstaty zákonitosti a princípov Ľudovej tvorby a práve v týchto princípoch bolo možné nájsť veľa spoločného s principmi úžitkovej tvorby vôbec. Postupné overovanie teoretických princípov v praxi, ich konfrontácia s európskym, no najmä škandinávskym smerovaním umcňila formulovať zásady existencie ručnej práce, a teda aj Ľudovej výroby v modernej spoločnosti, a tým položiť ideové a organizačné základy jej praktickej existencie. V tejto súvislosti treba ako najvýznamnejšie spomenúť pôsobenie výtvarného teoretika a pedagóga Josefa Vydru, ktorý v početnom rade článkov a prednášok, ako aj pôsobením v rôznych poradných orgánoch presadzoval realizáciu týchto pokrovových ideových a teoretických princípov do praxe i do výchovy výtvarníkov a pracovníkov zaoberajúcich sa organizovaním výroby a úžitkovej tvorby.

Jednoznačnosť a overenosť základných princípov výroby a úžitkovej tvorby sa zaslúžili o to, že jeden z prvých dekrétov prezidenta republiky po Oslobodení bol dekrét o Ľudovej umeleckej výrobe z októbra roku 1945. Týmto dekrétom sa zakladá *Ústredie Ľudovej a umeleckej výroby* a všetky inštitúcie, ktoré pôsobili v medzivojniovom období sa postupne stávajú jeho súčasťou alebo zanikajú. V teoretickej oblasti ešte i v tomto období pôsobí ďalšia kryštalizácia názorov najmä pokiaľ ide o dekor, dekorativizmus, ale i ručnú prácu vôbec. Interferenciu praxe a teoretických úvah mož-

no na pôde Ústredia Ľudovej a umeleckej výroby sledovať pri formulovaní zásad tzv. režného štýlu. Jeho presadzovanie, nesporne v opozícii k hypertrofii dekoru a dekorativizmu, k zneužívaniu ornamentu pri súčasnom devalvovaní kvalít používaného materiálu a technického spracovania predmetov, vedie k prísnej strohosti vyrábaných predmetov, ktorých estetické kvality určuje už takmer výlučne iba účel, ušľachtilý materiál a tvar.⁴ Interferencia celkovej spoločenskej situácie a aktuálnej, faktickej existencie hmotných prejavov Ľudovej kultúry sa prejavuje v rôznych, často protirečivých formách usmerňovania, manipulácie či úplného odmietaenia. Nejednoznačne pôsobiacu interferenciu diferencovaných ideo-vých stanovísk postupne umožňoval objektivizovať základný terénny výskum Ľudovej výroby. Práve týmito výskumami sa ďalej prehľbovali zásady ďalšej existencie tradičnej výroby v modernej spoločnosti. Podrobny výskum, bezprostredný kontakt profesionálnych výtvarníkov a pracovníkov organizujúcej inštitúcie s konkrétnymi výrobcami a prostredím, v ktorom ich práca prebieha, vedú práve u tých najtvorivejších osobností k opäťovnej harmonickej a vzájomne sa obohacujúcej spolupráci, o akej sme hovorili v súvislosti s pôsobením architekta Jurkoviča. Osobnosti Ľudových tvorcov realizujú svoj talent vo výrobkoch maximálneho estetického účinku pri zachovaní špecifických znakov svojho regiónu a výrobného odvetvia. Medzi profesionálnymi výtvarníkmi, ktorí sa podielajú na výskumoch Ústredia Ľudovej a umeleckej výroby, vzniká skupina vytvárajúca umelecké diela nesúce výrazné črty národnej identity. Na oboch stranach ide teda o maximálny rozvoj najvyššej formy kreativity.

Popri vynikajúcich výrobcoch-jednotlivcoch, ktorí realizujú vlastné tvorivé nápady na základe konzultácií s profesionálmi jestvuje pomerne široká báza

technicky zdatných výrobcov schopných realizovať návrhy výtvarníkov. Pri samostatne tvoriacich výrobcach k inšpirujúcemu pôsobeniu inštitúcie, príp. niektorých jej osobnosti, treba pre obdobie ich najväčšej aktivity v päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch zohľadniť aj pôsobenie domáceho prostredia, v ktorom zväčša jestvuje živá kontinuita i viaceré ďalej sa rozvíjajúce aktívne zložky tradícií. Ako etnograficky a psychologicky zaujímavý prvok sa práve v tomto období formuje a ustaľuje povedomie príslušnosti k inštitúciám ako pozitívny, stimulujúci prvok pracovnej ale i osobnej morálky.

So zvyšovaním výrobných nárokov, diferenciáciou prostredia, z ktorého výrobcovia pochádzajú a v ktorom pracujú, s narastaním administratívnych a organizačných zložiek, ktoré sa výrobe s privlastkom ľudová venujú, differenčujú sa i výrobné zámery i vzťah výrobcov k vlastnej práci a k inštitúciám, pre ktoré pracujú. Negatívne pôsobí napr. interferencia ekonomických tlakov, ktoré zriedka žičia tvorivej práci.⁵ Kreativita sa tu môže prejaviť už iba v práci profesionálnych návrhárov, v zriedkavých realizáciách vlastnej tvorby niektorých majstrov, napr. v majolikovej výrobe, príp. v individualizácii výroby — postupnom osamostatňovaní sa tých, ktorí veria, že sa svojou tvorbou presadia. Po zariadení vlastnej dielne sa raz uchádzajú o prijatie do Slovenského fondu výtvarných umení, inokedy na základe preverenia kvalifikačnou komisiou ŠĽUV alebo výrobných družstiev začínajú pracovať samostatne s povolením národných výborov. Ako pri práci inštitúcií tak aj jednotlivcov je závažnou zložkou interferencie individuálne tvorivé úsilie a požiadavky kupujúcich.

S odchodom generácie tvorcov, ktorých kreativita do značnej miery súvisela ešte s prirodzenou kontinuitou tradícií a potrebami pôvodného prostredia, i v zameraní ŠĽUV sa čoraz výraznej-

šie uplatňuje prax reprodukovania návrhov profesionálnych výtvarníkov. Interferencia inštitúcie a prostredia, v ktorom výrobcovia pre ŠĽUV pracujú, sa v niektorých prípadoch prejavuje vo výraznej rozdielnosti toho, čo výrobca vyhotovuje v rámci svojej pracovnej zmluvy a toho, čo robí pre vlastnú potrebu či potrebu svojho okolia. Zatial možno len čiastočne predpokladať, čo viedie k týmto rozdielom, a teda aj rozdielnym a zväčša aj protichodným estetickým kritériám. Nesporne jednou zo základných príčin rozdielnosti výrobcov a estetických noriem je strata spoločenského zázemia, spoločenskej kontroly a odobrenia toho, čo výrobca zhotojuje.⁶ Isté možnosti pre realizáciu vlastnej kreativity nachádzajú výrobcovia, pracujúci pre inštitúcie, nielen v tvorbe pre svoje najbližšie okolie, ale aj v rámci záujmovej manuálnej činnosti, hoci ojedinele sa stretávame i s opačným postupom, kedy výrobca najprv pracoval v rôznych záujmových krúžkoch, zúčastňoval sa seminárov a na výstavách, až sa napokon začal zaujímať o prácu pre ŠĽUV alebo niektoré družstvo.

Pre tvorivé využívanie voľného času, rozvíjanie vlastných schopností a záľub dávajú od 2. svetovej vojny priestor osvetové inštitúcie. Niekdajšie domy Ľudovej tvorivosti, dnes štátne osvetové inštitúcie či odborové zariadenia, vytvárajú raz viac, inokedy menej kvalifikované a vybavené prostredie pre realizáciu výtvarnej činnosti i prezentáciu jej výsledkov v súťažiach, výstavách, klubových stretnutiach, ateliéroch a štúdiách.⁷ Interferencia inštitucionalizovanej záujmovej manuálnej činnosti a kreativity jednotlivca sa na jednej strane prejavuje v získaní odborného a technického školenia, v možnostiach kontaktov s odborníkmi a s kolektívom ľudí príbuzných záujmov, na druhej strane však hrozí stratou individuality vyjadrenia v snahe priblížiť sa profesionálnym výtvarným prejavom či do-

konca podlahnúť výtvarnému názoru inštruktora. Dôkazom toho, že nie všetky tvorivé prejavy dokázali prijať systém, organizačnú štruktúru a ideové zámery osvetových inštitúcií je nielen oblasť insitnej tvorby ale aj jednotlivci, ktorí tvoria sami a zväčša aj samostatne, ba aj takí, ktorí sa s amatérskymi kolektívmi rozišli. Etnograf sám asi ľahko objasní, prečo často práve práce týchto osamelých, zväčša „nezaraditeľných“ tvorcov, prinášajú toľko estetických a emocionálnych zážitkov a impulzov. Z hľadiska prirodzeného a všeestranného rozvoja kultúry, v ktorej kreativita je základným hybným elementom, môže etnograf azda i svojím poznaním procesov tradičnej kultúry vytvárať priestor a podporu všetkým formám tvorivosti v jej kolektívnych i individuálnych formách. Aby sa potom ani tie individuálne a zdanivo nezaraditeľné prejavy neprijímali len ako občasná kuriozita či dokonca čudáctvo, ale skôr ako súčasť rôznorodej a bohatej mozaiky hmotnej a výtvarnej kultúry súčasnosti.

Z príkladov, ktoré dokumentujú isté rozporné prejavy inštitucionalizovanej existencie záujmových a výrobných činností v súčasnosti možno zrejme hovoriť o istom prelomovom období. Len na základe výskumov a teoretických analýz tvorivých prejavov v súčasnej hmotnej kultúre i v nie vždy známom a zjavnom snažení jednotlivcov bude azda možné nájsť podmienky pre dostatočný priestor uplatnenia kreativity a osobného uspokojenia nielen v manuálnej záujmovej činnosti, ale i v organizovanom pracovnom zameraní na tomto úseku. Optimálne podmienky pre zabezpečenie tohto priestoru však iste treba hľadať medzioborovým štúdiom a vzá-

jomnou konfrontáciou poznatkov viacerých vedných disciplín.

I keď možno z toho, čo sme povedali vyššie vyplýva, že inštitucionalizované formy výroby a záujmovej činnosti do určitej miery ohrozujú kreativitu vytváraním istých stereotypov a opakovania, treba spoločne hľadať cesty ako talenty a tvorivé osobnosti nielen evidovať, študovať a analyzovať, ale aj umožňovať slobodný rozvoj všetkých ich schopností, využívajúc na to i možnosti a podmienky jestvujúcich inštitúcií.

V zložitosti interferencií profesionálneho a neprofesionálneho, spontánneho a inštitucionálneho možno zatiaľ konštatovať aspoň niekoľko nasledujúcich poznatkov: profesionálna pomoc uľahčuje technické zvládnutie tvorivých predstáv, v žiadnom prípade však nezaručuje myšlienkový, estetický a emocionálny účinok tvorby. Ďalším, i keď možno okrajovým poznatkom je skutočnosť, že tvorivé prejavy, ktoré ľudia realizujú ako osobný záujem a záľubu sú sice príjemným rozptýlením, inokedy užitočným vyplnením voľného času či prínosom pre rodinu a okolie, ale často iba hrou. Veľakrát je však práve táto tvorivá činnosť skutočne len vedľajší, no súčasne veľmi naliehavý prejav túžby človeka po tvorivom uplatnení vôbec, ktoré by možno bolo oveľa účinnejšie, zmysluplnnejšie a uspokojujúcejšie, keby našlo priestor v základnej ľudskej činnosti, ktorou je práca a zamestnanie. Iste by tieto zistenia z pohľadu etnografa mohla v mnohom doplniť každá z disciplín vied o človeku, a tak by mohol vzniknúť komplexnejší obraz o potrebách kreativity ako dôležitého prejavu integrovanej osobnosti konca 20. storočia.

- 1 Väčšina politických predstaviteľov národa, poslanci, ale aj mestská a vidiecka inteligencia si v 2. pol. 19. stor. k mestskému odevu obliekala košeľu s vyšívanskými náprsenkami, organizácie i jednotliví remeselníci propagovali, zhotovali a nosili tzv. slovenské nosivo – oblečenie podľa mestskej módy s výraznými prvkymi prebranými z ľudového odevu, autentické i na objednávku vyhotovené kroje boli ozdobou národných bálov a slávností. Výraznými politickými impulzami boli kultúrne podujatia ako napr. účasť na Všeruskej etnografickej výstave v Moskve v roku 1867, výstavka slovenských výшивiek v roku 1887, účasť na Národopisnej výstave československej v Prahe v roku 1895. Príprava týchto podujatí aktivizovala nielen renomovaných národných a politických dejateľov, ale i mnohých drobných zberateľov v dedinách a mestiečkach. Úspechy výstav a záujem návštěvníkov o exponáty, ale aj o vlastnénie podobných prác pôsobili spätnie na zberateľskú aktivitu i na vyhotovovanie nových predmetov vyšíváčkami, čipkárkami, kožušníkmi, rezbármi a ďalšími výrobcami na slovenských dedinách.
- 2 V prevažnej miere išlo v tom čase o textilné výrobky. Tie, ktoré vznikli v národných spolkoch a družstvách, boli teda podstatne skromnejšie ako monumentálne, nákladné diela Izabelli, ponechávali však viac voľnosti ľudovým vyšíváčkám a čipkárkam a zachovali väčšiu autenticitu ich práce, archaickejšie techniky a vzory. Na druhej strane tým, že chýbala odborná výuka, zotrvali výrobkyne stále pri rovnakých technikách a motívoch, čo v niektorých prípadoch vedlo až k stereotypnému opakovaniu bez ďalšieho vývinu.
- 3 D. Jurkovič z autopsie poznal viaceré druhy ľudovej výroby a živej ľudovej tvorby zo svojho rodného kraja a z častých návštěv domácností svojich príbuzných, ktorí sa podieľali na organizovaní ľudovej výroby v rámci Družstva pre speňaženie domáceho ľudového priemyslu v Skalici. Ďalej sa D. Jurkovič s ľudovou výrobou a tvorbou dôverne zoznámil pri prípravách svojho monumentálneho diela Práce ľudu našeho. Už ako kvalifikovaný odborník získaval cenné skúsenosti s využívaním tradícií ľudovej architektúry v súdobom modernom staviteľstve. Ako prívrženec obrodného hnutia za účelné, zdravé a súčasne estetické býva-
- nie a rehabilitáciu remesla i jeho uplatnenia v úžitkovej tvorbe, mal veľmi jasné predstavu o tom, ako možno organicke, nenásilne včleniť predmety ľudovej výroby do moderného života. Jeho kontakty s ľudovými tvorcami predstavovali dlhodobú spoluprácu obohacujúcu obe strany. D. Jurkovič si vyberal skutočných majstrov, ktorí popri suverénnom ovládani pracovných techník mali výrazné tvorivé schopnosti, umocňujúce zámer architekta vlastným výtvarným prínosom. Na takomto základe vznikli napr. bohaté varianty košov a opálok slamienkára Jána Ličku z Vrbového, v interiéroch brnenských budov projektovaných architektom D. Jurkovičom sa uplatnili nástenné maľby Kataríny Brinzovej.
- 4 Dôsledné presadzovanie tohto štýlu dovedlo však niektoré odvetvia až k stagnácii – k maximálnemu zjednodušeniu, univerzalizácii, k strate technického majstrovstva odvetví, ktoré toto majstrovstvo dokazovali okrem iného i zložitosou a náročnosou vzorov, k stieraniu výtvarných dialektov redukovaním farebnosti a motívky. Takéto miestami až extrémne uplatňovanie zásad režného štýlu malo však nielen výtvarné, ale aj ideové zdôvodnenie. V ideovej oblasti bolo jednoznačnou reakciou na uplatňovanie ľudovej výroby a tvorby v buržoáznej spoločnosti. V tej sa uprednostňovali predovšetkým predmety bohatu zdobené: zbierky ľudového umenia a predmety vyhotovené v tzv. ľudovom štýle boli súčasou viac-menej samoúčelných slovenských izeb v bytoch a vilách vyšších spoločenských vrstiev, kroje boli často sprievodnou ozdobou rôznych národnostne zameraných podujatí. Pre niektorých Iavicových výtvarníkov bola tradičná kultúra prejavom biedy a zaostalosti vidieka a ľudové umenie sa často spájalo s manifestáciou národnostneho a reakčných systémov. Udržiavanie a prípadné ďalšie rozvíjanie tradičnej výroby pokladali preto niektorí za vyslovené spiatočníctvo, anachronizmus, umelé udržiavanie zaostalosti Slovenska, v rozpore so žiadúcim vývinom.
- 5 Pri mnohých výrobných odvetviach, najmä tých, ktoré sú začlenené v rôznych formách družstevnej či komunálnej výroby, sa tradícia zachováva niekedy už len v materiáli, inokedy v technike, vzore, prípadne funkcií, no realizácia má takmer manufaktúrny, či už priamo priemyslový charakter.

- 6 Pracuje totiž pre neznámeho objednávateľa a často aj podľa návrhov, ktorých východiská nepozná. Narastajúca časová tiesň a priestorové prekážky znemožňujú spontánne i zámerné vzájomné prelinanie pôsobenia a kontaktov medzi profesionálnymi pracovníkmi inštitúcie a výrobcami v teréne, ba v niektorých prípadoch badať nielen náznaky ale aj zreteľné prejavy vzájomného antagonizmu. Ten spočíva raz v nedôvere prameniacej v nedostatočnom organizačnom zabezpečovaní objednávok a výkupu, v malých možnostiach uplatnenia vlastných návrhov výrobcov, ale i v nedostatočnom prepájaní poznatkov výskumu, dokumentácie a vývoja pre zabezpečovanie optimálnej realizácie výroby.
- 7 Záujemci zväčša dostanú v týchto zariadeniach kvalifikované poučenie o rôznych výtvarných technikách, v pravidelných stretnutiach s profesionálnymi výtvarníkmi alebo výtvarnými pedagógmi sa môžu zdokonaľovať pokial ide o základné princípy tvorby, kompozicie, estetických názorov umeleckých smerov. Systém sútaží, výstav a pravidelných vrcholných prehliadiok dáva možnosť konfrontácií a ukazuje zväčša solidnu všeobecnú úroveň s občasnými technicky i výtvarne mimořiadnymi prejavmi, ktoré možno porovnávať s prejavmi profesionálov.

ИНТЕРФЕРЕНЦИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО И НЕПРОФЕССИОНАЛЬНОГО В ТВОРЧЕСТВЕ КУСТАРНОГО ПРОИЗВОДСТВА И РУЧНОЙ САМОДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Резюме

Производственная деятельность и самодеятельность формируются естественным внутренним развитием и разнообразнейшим воздействием извне. Для совокупности внешних и внутренних импульсов автор употребляет термин интерференция. Вероятно, он наиболее точно и в то же время коротко выражает сложный, неоднозначный, двусторонний, то гармоничный, то противоречивый процесс, который наблюдаем в традиционном кустарном производстве, также как и в современных результатах производственной деятельности и самодеятельности. Так понимаемую интерференцию — процесс взаимодействия, внутреннего функционирования материальной деятельности и внешних требований и воздействия изучает автор на некоторых конкретных примерах с конца 19 в. вплоть до ее проявления в настоящее время.

В учреждениях, которые после 2 мировой войны основывают свою деятельность в области производства на продаже, и в области самодеятельности на теоретически и исследованиями обоснованных целях, интерференция отличается целым рядом положительных способов проявления. Исходя из некоторых конкретных результатов, можно, видимо, гово-

рить о каком-то переломном периоде, который потребует дальнейшее исследование и теоретические анализы.

В сложности интерференции профессионального и непрофессионального, спонтанного и официального можно пока отметить хоть несколько следующих приобретенных знаний: профессиональная, официальная помощь учреждения облегчает техническую реализацию творческих представлений, но ни в коем случае не гарантирует эстетический, идеальный и эмоциональный эффект творчества. Только действительно партнерский диалог и сотрудничество народного или непрофессионального творца с профессиональным художником, теоретиком, педагогом обогащает креативность обоих. Далее это (может быть с точки зрения этнографии второстепенное сведение) факт, что продукты творчества, осуществляемые как хобби, развлечение или полезное проведение свободного времени, часто представляют собой лишь какую-то заменительную, и в то же время очень насыщую мечту человека о творческой само реализациии на работе, и во всей его личной и общественной жизни.

DIE INTERFERENZ DES PROFESSIONELLEN UND NICHTPROFESSIONELLEN IN DER KREATIVITÄT DER VOLSKUNSTPRODUKTION UND IM LAIENSCHAFFEN

Zusammenfassung

Die Produktions- und die Liebhaberbetätigung formen sich im Laufe der natürlichen inneren Entwicklung und unter dem Einfluß verschiedenster äußerer Einflüsse. Für die Gesamtheit der äußeren und inneren Impulse und Einwirkungen verwendet die Autorin den Ausdruck „Interferenz“. Dieser Terminus drückt wohl am treffendsten und zugleich am bündigsten den komplizierten, vieldeutigen, beiderseitigen, einmal harmonischen, ein anderthalb widersprüchlichen Prozeß aus, den man bei der traditionellen Volkskunstproduktion ebenso wie bei der gegenwärtigen Produktions- und Liebhabertätigkeit beobachten kann. Die so aufgefaßte Interferenz — den Prozeß des gegenseitigen Einwirkens, des inneren Fungierens der materiellen Tätigkeit und der äußeren Postulate und Einflüsse auf sie — verfolgt die Autorin an einigen konkreten Beispielen vom Ende des 19. Jahrhunderts an bis zu ihren heutigen Formen.

Von den Institutionen, die nach dem zweiten Weltkrieg ihr Wirken im Bereich der zum Verkauf bestimmten Produktion und im Bereich der Amateurbetätigung auf theoretisch begründeten und durch die Forschung fundierten Absichten aufzubauen, äußert sich die Interferenz in einer ganzen Reihe positiver, aber auch negativer Erscheinungen. Aufgrund mehrerer konkreter Feststellungen kann man

offenbar von einer gewissen Umbruchepoche sprechen, die noch weitere Forschungen und theoretische Analysen erfordern wird.

Im Komplex der Interferenzen des Professionellen und Nichtprofessionellen, des Spontanen und Institutionellen lassen sich vorläufig wenigstens einige Erkenntnisse konstatieren: Die professionelle, institutionelle Hilfe erleichtert die technische Bewältigung schöpferischer Vorstellungen, sie garantiert jedoch keinesfalls eine ästhetische, ideelle und emotionale Wirkung des Schaffens. Nur ein wahrhaftig partnerschaftlicher Dialog und eine Zusammenarbeit des volkstümlichen oder Laienschöpfers mit einem professionellen Künstler, der zugleich Theoretiker und Pädagoge ist, bereichert die Kreativität beider Beteiligten. Eine weitere, wenn auch möglicherweise vom ethnographischen Blickpunkt aus nur peripherie Erkenntnis ist die Tatsache, daß die schöpferischen Tätigkeiten, die als Liebhaberei, als Zerstreuung oder als nützliche Ausfüllung der Freizeit ausgeführt werden, häufig nur eine Art von Ersatz, aber gleichzeitig auch ein sehr dringliches Zeichen und ein Ausdruck der Sehnsucht des Menschen nach schöpferischer Betätigung in der Arbeit, im Beruf und in seinem gesamten persönlichen und gesellschaftlichen Leben sind.

Slovenský národopis

Časopis Národopisného ústavu Slovenskej akadémie vied

Ročník 37, 1989, číslo 4

Vychádza štyri razy do roka

Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied

Hlavná redaktorka

Cl. kor. SAV BOŽENA FILOVÁ

Výkonná redaktorka

PhDr. ZORA VANOVICHOVÁ

Typografia: Eva Kovačevičová

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc., PhDr. Soňa Burlasová, DrSc., doc. PhDr. Václav Frolec, CSc., PhDr. Viera Gašparíková, CSc., doc. PhDr. Emilia Horváthová, CSc., PhDr. Soňa Kovačevičová, CSc., PhDr. Igor Krištek, CSc., PhDr. Milan Leščák, CSc., doc. PhDr. Ján Michálek, CSc., PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc. PhDr. Štefan Mruškovič, CSc., PhDr. Viera Nosálová, CSc., prof. Antonín Robek, DrSc., PhDr. Peter Slavkovský, CSc., PhDr. Viera Urbancová, CSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12

Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného povstania, št. p., Martin

Registr. zn. F 7091

Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné predplatné Kčs 80,—

Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma PNS — UED, Bratislava, ale aj každá pošta a doručovateľ. Objednávky do zahraničia vybavuje PNS — Ústredná expedícia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 6, 884 19 Bratislava

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1989

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Института этнографии Словацкой Академии Наук

Год издания 37, 1989 № 4

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии Наук

Редакторы Д-р Божена Филова и Д-р Зора Вановичова

Адрес редакции: 813 64 Братислава, Лениново нам. 12

SLOWAKISCHE VOLSKUNDE

Zeitschrift des Ethnographischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Jahrhang 37, 1989, Nr. 4 Erscheint viermal im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und PhDr. Zora Vanovičová

Redaktion: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Ethnographic Institute of the Slovak Academy of Sciences

Volume 37, 1989, No. 4

Published quarterly by VEDA, the Publishing House of the Slovak Academy of Sciences

Managing Editors PhDr. Božena Filová and PhDr. Zora Vanovičová

Editor: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'Ethnographie de l'Académie slovaque des sciences

Année 37, 1989, No. 4

Parait quatre fois par an. Editions de VEDA, maison d'édition de l'Académie slovaque des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et PhDr. Zora Vanovičová

Rédaction: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12

Distributed in the socialist countries by SLOVART Ltd., Leningradská 11, Bratislava, Czechoslovakia, Distributed in West Germany and West Berlin by KUBON UND SAGNER, D-8000 München 34, Postfach 68, Bundesrepublik Deutschland. For all other countries, distribution rights are held by JOHN BENJAMINS, B. V., Periodical Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA Amsterdam HOLLAND

Index 49 616
Cena Kčs 20,-